

Ярлыкова А. А., аспірантка кафедри історії славян, Донецький національний університет (Україна, Донецьк), sasha-lira@mail.ru
Формирование образа “Запада” в официальной смеховой культуре УССР 1953–1964 гг.

Целью данной статьи является на примере популярных в Советской Украине юмористических печатных СМИ изучить процесс введения нового образа “внешнего врага” в сознание советского человека. Рассмотрен процесс создания образа “Запада” в советской сатирической печати 1953–1964 гг. С исторической позиции с помощью современных методов контент и ивент-анализа, автор рассмотрел значительный массив советской юмористической прессы, выделил основные периоды процесса формирования нового образа “внешнего врага”, особенности его внедрения в сознание советского читателя. За счет анализа повторяющихся слов-маркеров и ключевых визуальных изображений, определена информационная нагрузка, вложенная в понятие. Прослежено, как влияла внешнеполитическая позиция советской власти на изменения в образе “Запада”. Результатом проведенного исследования стало определение периода формирования четкого восприятия “Запада” в сознании советского читателя и определения главных штампов-ассоциаций, характеризующих новый образ.

Ключевые слова: “Запад”, юмористический журнал, фельетон, карикатура, слово-маркер, идеология.

* * *

УДК 271.2–747:347.2(477.85)«18–19»

Гнидка М. М.

магістр релігієзнавства, здобувач кафедри релігієзнавства та теології, Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича (Україна, Чернівці), hnydka@ukr.net

СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОСЛАВНОГО РЕЛІГІЙНОГО ФОНДУ ТА НАПРЯМИ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ В ПЕРІОД ОБ’ЄДНАННЯ БУКОВИНИ З ГАЛИЧИНОЮ

Досліджуються мотиви приєднання Буковини до Галичини та аналізується процес становлення Православного фонду під керівництвом Львівського уряду. Розглядаються функції і напрями діяльності Фонду в даний період, що зумовлені впливом католицької церкви та імператорської влади. Визначаються наслідки функціонування фонду для населення і спрямованість урядової політики на їх врегулювання. Автор також ставить акцент на причинах повернення дирекції управління майном Фонду в Буковину і виокремлення краю в автономну адміністративну одиницю Австрійської імперії.

Ключові слова: Православний релігійний фонд, Православ’я, духовенство, регламент, Церква, влада, єпископ, управління, духовенство, майно.

Україна багато століть боролася за об’єднання власних земель і за возз’єднання українського народу. Буковина, як її окрема територіальна одиниця, є яскравим прикладом у державотворчих процесах серед православного населення краю. Найвиразнішою постає боротьба у релігійному вимірі, що і зумовлює актуальність нашого дослідження. Оскільки на той час Православна церква була найавторитетнішою, то відповідно варто дослідити складні внутрішні трансформаційні процеси, які відбувалися в ній. Одним з факторів, що вирізняв саме буковинську Православну церкву з-поміж інших, це наявність в її структурі потужної економічної інституції – Православного релігійного фонду. Фактично, коли церква незалежно від прихожан і державної підтримки могла забезпечити своє функціонування, це по меншій мірі натякало на повну церковну автономію. Навіть більше, майже всі державні програми великих масштабів не втілювались в життя без участі Православного фонду. Та доречно було б підкреслити, що все робилося на користь православного населення краю, як і було прописано в «Духовному регламенті», що регулював роботу Єпархіального фонду. Період становлення та впорядкування діяльності Православного фонду відноситься до часу приєднання Буковини до Галичини, що відповідає хронологічним межах нашого дослідження.

На початку Австрійської анексії управління в регіоні було представлено військовою адміністрацією, яка діяла тимчасово. В перші роки управління влада не робила радикальних змін, щоб не викликати невдоволення серед більшості місцевого населення. Адміністративна робота організовувалася дуже професійно, оскільки реформація в буковинському краї і Православній церкві була необхідною та виконувалася з ініціативи вищого духовенства й місцевої інтелігенції. Першою під реформацію потрапила Православна церква, в якій експропріювали все майно і передали в касу новоствореного Православного фонду. В умовах «освіченого абсолютизму» по всій імперії закрили більше 400 монастирів.

Об’єднання Буковини і Галичини було обумовлено низкою причин і створило певний конфлікт серед місцевого населення, здебільшого румунського. Це викликано тим, що Галичина, перебуваючи під впливом Польщі, майже повністю була окатоличена. Натомість Буковина, яка знаходилася під владою Молдавського воєводства, а згодом Османської імперії, утвердила та зміцнила Православну церкву. Тим більше, на Буковині проживало багато народностей, які представляли різні культури і віросповідання, що внесло свої корективи в культурну та релігійну ідентичності. Незважаючи на такі розбіжності, монарх вирішив все ж таки об’єднати два краї, тим паче, що на Буковині найбільшою етнічною спільнотою були українці. Це і виправдовувало союз Буковини і Галичини.

Метою нашого дослідження є визначити причини приєднання Буковини до Галичини, простежити умови становлення та специфіку управління Православного релігійного Фонду, розкрити основні вектори діяльності даної організації у XVIII–XIX ст. Мета визначає такі завдання:

- охарактеризувати основні мотиви об’єднання двох країв;
- проаналізувати процес становлення і напрями діяльності Фонду після приєднання Буковини до Галичини;
- розкрити причини міжусобиць двох країв та мотивацію перенесення центру адміністрування Фондом на Буковину.

Проблему Православної церкви Буковини у різноманітних аспектах досліджували як українські, так й іноземні науковці. Серед вітчизняних дослідників варто виділити М.Чучка, В.Ботушанського, С.Яремчука. У своїх студіях вони опираються на Православну церкву як на найбільш авторитетну релігійну організацію на той час, що мала вплив на всі сфери суспільства. Дослідники радянського періоду І.Буховець, М.Гайковський, С.Догмара зробили спробу представити Православну церкву, та Православний релігійний фонд зокрема, як антинародну, що вела політику збагачення будь-якими засобами і методами. В їхніх дослідженнях простежується тільки критичний підхід до церкви, що був притаманний переважній більшості праць радянського періоду, об’єктом дослідження яких виступала релігія.

У зарубіжних наукових доробках на значно вищий рівень поставлена дана проблема, а відповідно і глибше розроблена. Сучасні румунські вчені, що досліджують діяльність Фонду – С.Кліпа та Д.Валенчук аналізують

економічну роботу Фонду в різні періоди. Характерними ознаками в їх студіях є наявність офіційних документів діяльності інституції, статутів Православної церкви, бюджетів тощо. Більш ранніми дослідниками з окресленої проблеми є І.Ністор, М.Якобеску, С.Дімітрович та ін. Вони відслідковують зміни в організації і діяльності Православної церкви на Буковині в умовах функціонування Православного релігійного фонду.

Цінний внесок в історіографію Буковини зробили перші управителі краю та австрійські дослідники, зокрема генерал-губернатори Г. фон Сплени та К. фон Енценберг з точними звітами і описами краю, Е.Фішер, Ф.Кайндль, Ф.Вікенгаузер. У «Описі Буковини» генералів детально розписано стан Буковини та подано плани впорядкування світського і духовного щаблів. Про історію монастирів та інвентаризацію їх майна наводять точні дані Ф.А. Вікенгаузер. Однією з робіт, що заслуговує уваги, є книга В.Мордвінова, який у своїй праці «Православна церква в Буковині» описує основні статті «Духовного регламенту» та акцентує увагу на практичній стороні їх дії.

Почерпнути настрої православного населення того часу та становище Православної церкви з Фондом можемо з періодичних видань, таких як «Буковинський православний календар», богословський журнал «Candela», газета «Буковина» та ін.

Джерельну базу з означеної проблематики становлять фонди державного архіву Чернівецької області. Зокрема це архіви Фондів 1 – Буковинська окружна управа; 3 – Крайове управління; 319 – Генеральна дирекція віровизнань, 320 – Митрополія Буковини, 321 – Православний релігійний фонд Буковини. Починаючи з часу створення Фонду, тут знаходяться рукописи, облікові книжки, кошториси, щорічні бюджети, тощо.

Отож, для об'єктивного дослідження наявна значна кількість літератури і джерел, що потребують додаткового комплексного аналізу. Дослідивши діяльність Православного релігійного фонду, можна відновити і заповнити відповідну нішу в діяльності Православної церкви на Буковині, почерпнути значний досвід для сьогодення.

Потрібно відзначити, що з приходом австрійської влади постало питання, чи продовжити Семигородський військовий кордон, чи вважати Буковину самостійною провінцією, чи приєднати до Галичини? [1, с. 390]. Була поширена думка про розділення Буковини на дві частини: північну частину хотіли прилучити до Галичини, а південну – до Семигороду. Розподіл краю не вітався населенням, і одразу ж, як реакція, були відправлені бояри на чолі з Василем Балшем до Відня, щоб запобігти таким діям. Останній передав листа з аналізом проектів можливого піднесення краю і заперечення проти його поділу [13, с. 65].

1 листопада 1786 р. цісар прийняв рішення ліквідувати військову адміністрацію та передав управління Буковиною в руки цивільної влади [15, с. 5]. 6 серпня 1786 р. цісар підписав указ, яким об'єднав Буковину з Галичиною, маючи на меті встановити краще адміністративне управління. Фактичне прилучення відбулося 1 лютого 1787 р. [2, с. 214; 4, с. 62; 13, с. 65; 14, с. 164; 17, с. 36]. Після розпорядження імператора відбулися зміни в управлінні Православного фонду,

зокрема в сфері релігійного майна і контролю фінансами, які перенесли до Львова. Імператор ставив собі за мету зекономити на управлінському апараті маєтків, що планував віддати в оренду. Після перейняття верховенства Львівською адміністрацією державних маєтків на місці Чернівецької дирекції маєтків утворилися дирекції у м. Радівцях і с. Св. Іллі (1789 р.). У 1802 р. йшли переговори про створення інспекції державних маєтків (інспекції доменів). Інспекція була створена і також перенесена у с. Св. Іллі, через відсутність для неї у Чернівцях відповідного будинку [11, с. 120]. Край, як 19 галицький округ, підпорядковувався Львівській губернії. Було створено окружне управління в Чернівцях на чолі з першим окружним старостою (Kreishauptmann) та обрано управляючого маєтками Релігійного фонду Йозефа фон Бека [1, с. 395–396; 2, с. 214–215; 11, с. 60]. У подальшому крайовий голова був одночасно і найвищим керівником фінансової дирекції з питань управління майном Православного релігійного фонду і головою крайової шкільної ради [12, с. 107; 16, с. 71].

Змінити адміністративне приєднання краю намагався наступник Йосифа II (1780–1790) Леопольд II (1790–1792), проте його зусилля були безуспішними [2, с. 215]. Декрет від 29 вересня 1790 р. вказує на часткове від'єднання Буковини від Галичини. В ньому також йдеться, що прилучення мало на меті спрощення управління, однак досвід показав, що повному їхньому об'єднанню з Галичиною заважають різні мови, звичаї і характер населення. Також для Буковини утримання адміністрації виходило надто дорого. Тому вирішено роз'єднати Галичину і Буковину, яка згодом повинна стати самостійною одиницею [11, с. 61; 16, с. 51]. Причиною дій Леопольда II стало те, що Галицький уряд, так само як католицькі ієрархи Львова, не мали жодного інтересу в управлінні Релігійним фондом православної Буковини. Не маючи бажання працювати на користь православних буковинців, галицькі урядовці ухвалили, що прибуток Православного фонду буде витрачатися на абсолютно різні напрями їхньої роботи, покриваючи частину витрат держави та католицької місіонерської діяльності [22, р. 9–10].

Про негативні сторони в діяльності Фонду, а як результат, несприятливий період у розвитку Православної церкви Буковини, відзначає С.С. Яремчук, що тривав з 1787 р. по 1848 р., коли Буковина була приєднана до Галичини і управлінський апарат Фонду знаходився у Львові [20, с. 201]. З цього приводу дослідник Мирон Кордуба зазначає, що у цей період політичного життя в краю зовсім не було [13, с. 215]. Науковці наводять факти, які засвідчують, що в період об'єднання Буковини і Галичини було побудовано 6 кам'яних церков, інші були дерев'яні ще з часів Молдавського воєводства. Це створювало проблему, оскільки дерев'яні церкви були малі і незручні. Натомість представники інших віросповідань, не маючи такого Фонду, змогли за цей час побудувати більше нових релігійних будівель [23, р. 119–121].

Побачивши, що кошти витрачаються на розвиток католицької церкви, а не православної, ігумени трьох монастирів Буковини (Путни, Сучавиці, Драгомирні) 1849 р. попросили, щоб маєтки Фонду повернули під

владу монастирів. Але їхнє прохання було висміяне і уряд Львова надалі залишився управляти коштами Фонду [26, р. 171]. Румунський дослідник Ісидор Ончул про приєднання до Галичини відгукувався, кажучи, що це «зовсім не було корисним» [26, р. 138], оскільки багатство Фонду зазнало грабежів, а маєтки монастирів були відчужені або продані за заниженими цінами [21, р. 36].

Ситуація покращилася тільки 1849 р., коли управління Фондом було переведено в Чернівці і віддано під контроль Міністерства фінансів. На той час існувало п'ять економічних округів Релігійного фонду Буковини: Кіцмань (з 16 селами і їхніми маєтками), Великий Кучурів (11 маєтків і село), Святий Онуфрій (19 маєтків і село), Братівці (16 маєтків, село з 17 полонинами) і Ілішешти (24 маєтки і село), нова адміністрація встановила ще три: Жучка (село і нерухомість), Святого Іллі (9 маєтків і село) і Кимпулунг (13 маєтків, село і гори) [24, р. 196; 25, р. 31].

На час приєднання Буковини до Галичини нерухомість Фонду включала 109 сіл, маєтки і гори, де проживало близько 36 580 людей, тобто більше половини населення Буковини [21, р. 36].

За перший рік своєї діяльності прибутки Фонду склали більше 58 000 гульденів* [15, с. 51]. Наприклад, тільки Кіцманський округ, де проживало 609 православних сімей з 1812 по 1820 рр. збільшило обіг на 12 000 флоринів†; коли 1812 р. вони склали 10 000 фл., то в 1820 р. – 22 000 [5, арк. 5]. Станом на 1835 р. прибутки Фонду становили 223 065 флоринів і 39 кручерів, а витрати – 10 284 флорини і 37 кручерів [26, р. 164]. Станом на 1837 р. загальна сума власності Релігійного фонду складала близько 3,5 млн. гульденів. Церковні землі на 83,38 % були покриті лісами, а їх надра багаті корисними копалинами, зокрема покладами солі, гіпсу, вапна, марганцю, заліза, нафти тощо [10, арк. 70]. У шести домініях Спархіяльного фонду 1847 р. зосереджувалось більше 480 тис. йохів землі, що у процентному відношенні складало 27,75% володінь усієї Буковини [6, арк. 44–48, 53–54, 58, 60–64].

У зв'язку з революційними процесами, що відбувалися у Європі і багаточисельними скаргами послів Австрійської імперії, імператор Фердинанд I найвищим рескриптом від 3 травня 1848 р. скасував повинність селян і надав краю конституцію [11, с. 76; 13, с. 69, 76; 14, с. 168]. Було введено виплату викупних платежів селян Православному релігійному фонду і поміщикам за їхнє звільнення. Ця сума встановлена у вигляді 20-ти кратного розміру щорічного зобов'язання селян. В результаті селяни заборгували 11 865 000 флоринів. З цієї суми у касу Фонду і частково в камеральне (державне) управління повинність населення Буковини складала 4 333 800 флоринів. Решта суми повинна була виплачуватись поміщикам. Ці платежі оплачувались з добавкою в податки до самого розпаду Австро-Угорщини. До 1869 р. в касу Фонду була внесена сума викупу 3 293 544 флорина [18, с. 102].

Для проведення земельної реформи і роздачі землі селянам були експропрійовані маєтки Фонду у Радівцях, Кіцмані, Святого Іллі, Ілішештів, Солки, Великого Кучурова і Брідока, за які призначена винагорода у 2 162 284 флоринів. Але через те, що монархія з 1859 р. працювала в стані тяжкої війни проти Італії і Франції та гостро потребувала грошей, єпископ Є. Гакман і Консисторія вирішили допомогти державі, виділивши суму у розмірі 1 млн. флоринів. Це були кошти взяті з експропріації землі [26, р. 175].

На початку створення Православного фонду площа його власності складала 2/3 всієї Буковини. Проте після проведення земельної реформи у власності фонду залишилась лише чверть [13, с. 72].

У державному архіві Чернівецької області знаходиться багато скарг громадян на незаконну діяльність Фонду, що проявлялася в привласненні землі. Жителі села Лашківка 1859 р. скаржилися на привласнення Фондом 90 йохів землі. Та незважаючи на такі дії, після судового розгляду 74 йохи повернули селянам, а 16 таки залишилося у володінні Фонду [10, арк. 11–37, 54–97]. Були обезземелені також громади с. Суховерхова, Кліводина, Кам'янки, Довгопілля [7, арк. 16]. Не дивно, що більшість мешканців відмовлялася від компенсації за пасовиська, адже для основної маси населення це був єдиний шлях прогодувати сім'ю та зберегтись від голодної смерті. За користування землею Фонду тепер збиралися кошти. Так в с. Біла Криниця у спільному користуванні селян і Релігійного фонду знаходилися 103 йохи пасовищ. Ліс біля села належав Фонду, але селянам за річну плату у 5 флоринів 30 крейцерів дозволялося рубати дрова і використовувати сировину на будівельні потреби [8, арк. 19–20]. Таким чином, після проведення земельної реформи сформувалась система ринкових відносин між населенням і Православним фондом, що дало можливість й надалі збільшувати свій дохід.

Протягом усього часу існування Фонду імператор позачергово доручав управління ним різним міністерствам. Поки Буковина в адміністративному плані входила до складу Галичини (1787–1848 рр.), всі кошти зосереджувалися в руках місцевої галицької влади. Після введення 1848 р. на Буковині самостійного управління завідування фундацією передали фінансовій дирекції, що входила до складу міністерства фінансів. У 1849 р. з Галичини управління Православним фондом перенесено в Чернівці (90 нерухомих об'єктів, 49 з яких у північній його частині), тому 1849 р. керівництво передано міністерству агрокультури і гірничої справи під контролем міністерства фінансів [11, с. 123]. Після 1860 р., коли край отримав статус автономії, керівництво здійснювалося крайовим президентом, що призначався імператором. При президенті діяло крайове управління, що в повітах мало у підпорядкуванні начальників повітових управлінь. Він також очолював фінансовий директорат, адміністрацію Фонду та крайову шкільну раду [1, с. 444; 3, с. 71].

Після того як єпископ Радівецький Досифей Херескул дав згоду на секуляризацію церковного майна, все управління було зосереджене в руках світських, тільки єпископ Євген Гакман (1835–1873 рр.) офіційно висловив своє невдоволення таким станом речей. Він, вступивши на Буковинську кафедру, перш за все починає

* Гульден – австрійська грошова одиниця, знаходилась в обігу з 1753 по 1899 р. Ділилася на 100 крейцерів.

† Флорин – срібна монета в європейських країнах, що рівнялася до австрійського гульдена.

вимагати від уряду, щоб управління Релігійним фондом рівнозначно, як і вибір єпископа, було повернено єпископу і консисторії [4, с. 67; 18, с. 37]. Також Євген Гакман бореться за законне право Церкви на її власність, що в кінцевому результаті сприяло би вирішенню проблемних питань. Дві основні вимоги були відхилені, оскільки згідно з «Духовним регламентом» лише Корона є захисником цих повноважень [19, с. 290]. Відповідно до імператорського патенту від 26 квітня 1860 р. Буковина знову опинилася під владою Галичини. Єпископ Гакман ще раз звертається з меморандумом до імператора, де згадує усі негаразди, які вистраждала Буковинська Церква під галицькою владою. Він вказав на жалюгідний вигляд шкіл на Буковині, що піддавалися окатоличенню і вимушеній полонізації будучи під юрисдикцією католицького архієпископа та Львівської Консисторії. Нарешті Гакман підкреслив успіхи, досягнуті автономним урядом краю, який би мав власні інтереси та знав добре справи школи і Церкви на Буковині, а відтак сприяв би активному розвитку та процвітанню суспільно-політичного, економічного, релігійного та культурного життя регіону [26, р. 180–181].

Ця заява отримала підтримку у вищого керівництва влади. Згідно з основним законом держави від 26 лютого 1861 р. Буковина знову здобула остаточну автономність, отримавши в 1862 р. власний герб, на якому була зображена голова бика, як на старому гербі Молдови. 22 липня 1861 р. єпископ Гакман вимагав, щоб управління Фондом було покладено на церковну владу, яка, згідно з канонами, повинна дбати про церковні активи [4, с. 67; 18, с. 37; 26, р. 183]. Це прохання знову було відхилене, тому що суперечить державній політиці, представленій імператором, що зберігала і надалі своє право покровителя Церкви та Фонду. Однак єпископ отримав прерогативу та деякі повноваження нагляду за Фондом [21, р. 43].

Отже, період приєднання Буковини до Галичини виявився надзвичайно складним у політично-релігійних відносинах. У час становлення Фонду виникли протистояння світської і духовної влади, що показало першій рішучу позицію духовенства відносно управління активами Єпархіального фонду. Приєднання до Галичини можна умовно розділити на два етапи. Перший – до 4 березня 1849 р., коли в Австрійській імперії було введено правове поле – конституцію. З цього часу і до 1854 р. існував так званий перехідний період, де відбувалася повна перебудова управлінського апарату. Окружне управління поступово перетворювалось у самостійний крайовий уряд. Буковина також отримала титул герцогства і власну крайову конституцію, яка в силу тогочасних політичних процесів у грудні 1851 р. була скасована. Однак край зберіг свою адміністративну самостійність до 1859 р., оскільки знову був приєднаний до Галичини. 24 грудня 1860 р. було відправлено прохання під заголовком «Заклик до емансипації Буковини» за підписом 250 чоловік, які представляли різні соціальні класи. Як наслідок, це приєднання тривало недовго. Другий етап – 1861 р. Буковина остаточно була від'єднана від Галичини, а її автономність проявлялася в наданні краю конституції, крайового герба та формування власного крайового парламенту [11, с. 89; 12, с. 101].

Можемо підсумувати, що адміністративне приєднання до Галичини негативно відзначилося на роботі Фонду. По-перше, з каси почали оплачувати зарплату громіздкій адміністрації, яка була надто велика для управління Фондом. По-друге, Православна церква почала фінансувати католицьку діяльність, що виглядає по меншій мірою парадоксально. По-третє, почався продаж по заниженим цінам маєтків, що було заборонено регламентом. Розвивалася на кошти Єпархіального фонду тільки Галичина й інтелігенція Буковини. Фонд використовували для свого збагачення суборендарі, поміщики і держава, що орендували землю, ліси по заниженим цінам. Та не варто забувати, що це був період становлення фонду, і тут він став жертвою спекуляцій.

Кошти Фонду використовувались на все, крім того, що прописував «Духовний регламент». Таке приєднання не тільки не спростило управління, а ще більше підвело край до занепаду. Погано налагоджена робота з управління двох регіонів сприяла тільки регресу. Хоча український етнос на Буковині з радістю сприймав таке єднання, однак з нього користалася лише Галичина. Адміністративно регіони потрібно було об'єднати, і тут Йосиф II поступив правильно, але Фонд потрібно було залишити в руках Православної церкви Буковини і дозволити за його коштів укріплювати її. Натомість він став економічним інструментом та засобом досягнення цілей в руках світської влади. Тому з поверненням в руки місцевого управління Фонд швидко почав накопичувати капітал і розвиватися, вдосконалюючи свою роботу.

Список використаних джерел

1. Буковина. Загальне краєзнавство / Переклад з нім. Ф.С. Андрійця, А.Т. Квасецького. – Чернівці: Зелена Буковина, 2004. – 488 с.
2. Буковина: її минуле і сучасне / За ред. Д.Квітковського, Т.Бриндзана, А.Жуковського. – Париж–Філадельфія–Детройт: Зелена Буковина, 1956. – 965 с.
3. Буковина: історичний нарис / За ред. С.С. Костишина. – Чернівці: Зелена Буковина, 1998. – 416 с.
4. Воскресенский Г.А. Православные славяне в Австро-Венгрии / Г.А. Воскресенский. – СПб., 1913. – 206 с.
5. Державний архів Чернівецької області. – Ф.1. Буковинська окружна управа. – Оп.1. – Спр.4374.
6. Там само. – Ф.3. Крайове управління. – Оп.1. – Спр.3079.
7. Там само. – Ф.3. Крайове управління. – Оп.1. – Спр.1823.
8. Там само. – Ф.3. Крайове управління. – Оп.4. – Спр.1909.
9. Там само. – Ф.3. Крайове управління. – Оп.1. – Спр.103.
10. Там само. – Ф.292. Земельні та лісові установи. – Оп.1. – Спр.155.
11. Кайндль Р.Ф. Історія Чернівців від найдавніших часів до сьогодення, присвячена 60-літньому ювілею правління Його Величності Царя Франца Йосифа I, в пам'ять про першу документальну згадку про місто Чернівці 500 років тому / Р.Ф. Кайндль. – Чернівці: КП видавництва «Золоті литаври», 2005. – 272 с.
12. Козак К. Краєзнавство Буковини / К.Козак, Е.Фішер. – Чернівці: Золоті литаври, 2006. – 208 с.
13. Кордуба М.М. Історія Буковини / М.М. Кордуба. – Чернівці: Руска Рада, 1906. – 87 с.
14. Купчанко Г. Деякі історико-географічні відомості про Буковину / Г.Купчанко. – Чернівці: Золоті литаври, 2008. – 172 с.
15. Мордвинов В. Православная церковь в Буковине (в Австрии) / В.Мордвинов. – СПб., 1874. – 139 с.
16. Никифорак М.В. Державний лад і право на Буковині в 1774–1918 рр. / М.В. Никифорак. – Чернівці: Рута, 2000. – 280 с.
17. Огуй О.Д. Проблеми грошового обігу Буковини за часів військової адміністрації(1775–1786 рр.): фінансово-економічна адаптація краю після його анексії Австрією [Текст] / О.Д. Огуй // Український історичний журнал: Науковий журнал. – 2008. – №2.

– С.34–42.

18. Полянко О. Нарис з історії Православної Церкви на Буковині / О.Полянко. – Чернівці: Зелена Буковина, 2001. – 56 с.

19. Семака Є. Церковна Історія / Є.Семака. – Відень: ц. к. видання шк. Книжок, 1906. – 308 с.

20. Яремчук С.С. Нарис історії Православної Церкви на Буковині / С.С. Яремчук / Світильник. – 2001. – №9. – С.170–209.

21. Clipa S.T. Fondul bisericesc al Bucovinei și lichidarea lui: 1948–1949 / S.T. Clipa. – Suceava: Editura Universității din Suceava, 2005. – 148 p.

22. Dimitrovici S. Istorical și organizarea Pădurilor Fondului Bisericesc Ortodox–Roman din Bucovina / S.Dimitrovici. – Cernăuți: Institutul de arte graficeși Editura «Glasul Bucovinei», 1922. – P.9–10.

23. Iacobescu M. 30 de zile in «Siberia» căutând arhivele Bucovinei / M.Iacobescu. – Iași: Editura Junimea, 2003. – 456 p.

24. Iacobescu M. Din Istoria Bucovinei Vol. I (1744–1862) – De la administrația militară la autonomia provincială / Iacobescu M. – București: Editura Academiei Române, 1993. – 243 p.

25. Nistor I. Istoria Fondului bisericesc din Bucovina / I.Nistor. – Cernăuți: Institutul de Arte Grafice și Editura «Glasul Bucovinei», 1921. – 68 p.

26. Onciul I. Fondul religionariu griechisch–orientalische al Bucovinei. Substratul, formarea, dezvoltarea și starea lui de față / I.Onciul. – Cernăuți: Tipo– și litografia concesionată Arch. Silvestru Morariu–Andrieviciu, 1891. – 248 p.

References

1. Bukovyna. Zahal'ne krayeznavstvo / Pereklad z nim. F.S. Andriytsya, A.T. Kvasets'koho. – Chernivtsi: Zelena Bukovyna, 2004. – 488 s.

2. Bukovyna: yiyi mynule i suchasne / Za red. D.Kvitkovs'koho, T.Bryndzana, A.Zhukovs'koho. – Paryzh–Filadel'fiya–Detroyt: Zelena Bukovyna, 1956. – 965 s.

3. Bukovyna: istorychnyy narys / Za red. S.S. Kostyshyna. – Chernivtsi: Zelena Bukovyna, 1998. – 416 s.

4. Voskresenskiy N.A. Pravoslavnye slavyane v Avstro–Venhryy / N.A. Voskresenskiy. – SPb., 1913. – 206 s.

5. Derzhavnyy arkhiv Chernivets'koy oblasti. – F.1. Bukovyns'ka okruzhna uprava. – Op.1. – Spr.4374.

6. Tam samo. – F.3. Krayove upravlinnya. – Op.1. – Spr.3079.

7. Tam samo. – F.3. Krayove upravlinnya. – Op.1. – Spr.1823.

8. Tam samo. – F.3. Krayove upravlinnya. – Op.4. – Spr.1909.

9. Tam samo. – F.3. Krayove upravlinnya. – Op.1. – Spr.103.

10. Tam samo. – F.292. Zemel'ni ta lisovi ustanovy. – Op.1. – Spr.155.

11. Kayndl' R.F. Istoriya Chernivtsiv vid naydavnishykh chasiv do s'ohodennya, prysvyachena 60–litn'omu yuvileyu pravlinnya Yoho Velychnosti Tsisarya Frantsa Yosyfa I, v pam'yat' pro pershu dokumental'nu zhadku pro misto Chernivtsi 500 rokiv tomu / R.F. Kayndl'. – Chernivtsi: KP vydavnytstvo «Zoloti lytavry», 2005. – 272 s.

12. Kozak K. Krayeznavstvo Bukovyny / K.Kozak, E.Fisher. – Chernivtsi: Zoloti lytavry, 2006. – 208 s.

13. Korduba M.M. Istoriya Bukovyny / M.M. Korduba. – Chernivtsi: Ruska Rada, 1906. – 87 s.

14. Kupchanko H. Deyaki istoryko–heohrafichni vidomosti pro Bukovynu / H.Kupchanko. – Chernivtsi: Zoloti lytavry, 2008. – 172 s.

15. Mordvynov V. Pravoslavnaya tserkov' v Bukovyne (v Avstryy) / V.Mordvynov. – SPb., 1874. – 139 s.

16. Nykyforak M.V. Derzhavnyy lad i pravo na Bukovyni v 1774–1918 rr. / M.V. Nykyforak. – Chernivtsi: Ruta, 2000. – 280 s.

17. Ohuy O.D. Problemy hrshovoho obihu Bukovyny za chasiv viys'kovoyi administratsiyi(1775–1786 rr.): finansovo–ekonomichna adaptatsiya krayu pislya yoho aneksiyi Avstriyeyu [Tekst] / O.D. Ohuy // Ukrayins'kyu istorychnyy zhurnal: Naukovyy zhurnal. – 2008. – №2. – S.34–42.

18. Polyanko O. Narys z istoriyi Pravoslavnoyi Tserkvy na Bukovyni / O.Polyanko. – Chernivtsi: Zelena Bukovyna, 2001. – 56 s.

19. Semaка Ye. Tserkovna Istoriya / Ye.Semaka. – Viden': ts. k. vydannya shk. Knyzhok, 1906. – 308 s.

20. Yaremchuk S.S. Narys istoriyi Pravoslavnoyi Tserkvy na Bukovyni / S.S. Yaremchuk / Svityl'nyk. – 2001. – №9. – S.170–209.

21. Clipa S.T. Fondul bisericesc al Bucovinei și lichidarea lui: 1948–1949 / S.T. Clipa. – Suceava: Editura Universității din Suceava, 2005. – 148 p.

22. Dimitrovici S. Istorical și organizarea Pădurilor Fondului Bisericesc Ortodox–Roman din Bucovina / S.Dimitrovici. – Cernăuți: Institutul de arte graficeși Editura «Glasul Bucovinei», 1922. – P.9–10.

23. Iacobescu M. 30 de zile in «Siberia» căutând arhivele Bucovinei / M.Iacobescu. – Iași: Editura Junimea, 2003. – 456 p.

24. Iacobescu M. Din Istoria Bucovinei Vol. I (1744–1862) – De la administrația militară la autonomia provincială / Iacobescu M. – București: Editura Academiei Române, 1993. – 243 p.

25. Nistor I. Istoria Fondului bisericesc din Bucovina / I.Nistor. – Cernăuți: Institutul de Arte Grafice și Editura «Glasul Bucovinei», 1921. – 68 p.

26. Onciul I. Fondul religionariu griechisch–orientalische al Bucovinei. Substratul, formarea, dezvoltarea și starea lui de față / I.Onciul. – Cernăuți: Tipo– și litografia concesionată Arch. Silvestru Morariu–Andrieviciu, 1891. – 248 p.

Hnydka M.M., Master of Religious Studies, Department of Religious Studies and the applicant theology, Chernivtsi National University Fed'kovych (Ukraine, Chernivtsi), hnydka@ukr.net

Incipience of Orthodox religious Fund and its activities during the unification of Bukovyna and Galicia

In the article it is investigated the reasons for joining Bukovyna to Galicia and analyzed the process of forming Orthodox Foundation under the direction of Lviv government. It is considered the functions and activities of the Fund in this period that was caused by the influence of the Catholic Church and the imperial power. It was identified the consequences of the Fund actions for the population and directions of government policy on their regulation. The author also puts emphasis on the reasons for the return of Fund property management to directorate in Bukovyna and separation the land into an autonomous administrative unit of the Austrian Empire.

Keywords: Orthodox religious foundation, Orthodoxy, the clergy, the rules, the Church, the government, the bishop, administration, property.

Гнидка М.М., магистр релігієвчення, соискатель кафедры релігієвчення і теології, Чернівціцький національний університет ім. Ю.Федьковича (Україна, Чернівці), hnydka@ukr.net

Становлення Православного релігійного фонду і направлення його діяльності в період об'єднання Буковини з Галичиною

Исследуются мотивы присоединения Буковины к Галичине и анализируется процесс становления Православного фонда под руководством Львовского правительства. Рассматриваются функции и направления деятельности Фонда в данный период, обусловленные влиянием католической церкви и императорской власти. Определяются последствия функционирования фонда для населения и направленность правительственной политики на их урегулирование. Автор также делает акцент на причинах возвращения дирекции управления имуществом Фонда в Буковину и отъединение края в автономную административную единицу Австрийской империи.

Ключевые слова: Православный религиозный фонд, Православие, духовенство, регламент, Церковь, власть, епископ, управления, имущество.

* * *

УДК 94(477.7):281.93“19”

Діанова Н. М.

доктор історичних наук, доцент, професор кафедри історії України, Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова (Україна, Одеса), dzess2009@gambler.ru

АРХІЄПІСКОП ХЕРСОНСЬКИЙ І ОДЕСЬКИЙ ДИМИТРІЙ (КОВАЛЬНИЦЬКИЙ)

Мета поданої публікації полягає у дослідженні основних напрямів діяльності архієпископа Димитрія (Ковальницького). У процесі роботи застосовано загальнонаукові та спеціальні методики дослідження. Під час опрацювання історіографії зазначеної проблеми та аналізу виявлених джерел використано евристичний метод та метод аналізу й синтезу. За допомогою ретроспективного, описового та профілографічного методів вдалося відтворити провідні напрями діяльності архієрея, розглянувши їх у контексті розвитку церковних і освітніх інституцій на тлі відповідних історичних подій, які мали місце в Російській імперії.

Зазначено, що архієрейське служіння Димитрія відбувалось у складній для православної церкви період часу, позначений кризовими явищами, спричиненими розповсюдженням протестантизму, сектантства, матеріалістичних поглядів у певної частини населення та революційними подіями 1905–1907 рр. Доведено, що архієпископ доклад значних зусиль для розвитку духовної освіти, підвищення морального і культурного рівня парафіян та збереження панівних позицій Російської православної церкви у Херсонській і Одеській єпархії.

Ключові слова: Димитрій (Ковальницький), архієпископ, Херсонська єпархія, православна церква, освіта.

Архієпископ Димитрій (Ковальницький) (1839–1913 рр.) залишив помітний слід в історії Російської

Збірник наукових праць “Гілея: науковий вісник”